

יום הזיכרון לשואה ולגבורה

פעולה בנושא יום השואה

גיל: השכבה הצעירה

מספר חניכים: 30-6

מיקום: פנים וחוץ.

זמן: כשעה וחצי (תלוי במספר החניכים).

ציוד: * דפים מודפסים עם תמונות מזוודה (ראה נספח) כמספר החניכים * עטים * תמונות מודפסות (ראה נספח)

פתיחה:

המדריך יסביר כי היום נעבור פעילות בנושא יום השואה ויערוך סבב, בו כל חניך, אם ירצה, ישתף את תחושתו בנוגע ליום הזה.

גוף:

- סדר היום שלי - סדר יום משפחתי, המדריך יערוך סבב של החניכים בקבוצה, ועליהם לספר, כל אחד בתורו מה הוא סדר היום בבית שלו, של כל המשפחה, מהבוקר עד הערב של כל חברי המשפחה (לדוגמא : אמא קמה ב6:00 מכינה כריכים... אבא קם ב 7:00 וישר יוצא לעבודה).
- המזוודה שלי – המדריך יחלק ציור של מזוודה (ראה נספח) לכל חניך ויסביר, כי חוזרים במנהרת הזמן לשנת 1940. היהודים בפולין מקבלים צו להיכנס לאזור סגור בעיר. ליהודים אין מידע לאן הולכים ולכמה זמן. כל יהודי צריך לארוז מזוודה אחת ויחידה שאותה הוא יכול לקחת איתו. בואו נסה לרגע לחשוב על עצמנו אורזים את אותה מזוודה יחידה. כל אחד לעצמו כותב מה הוא שם באותה מזוודה; לחשוב על החדר שלי, על הדברים שלי, בגדים? אוכל? ספרים? לא לשכוח שאנחנו מדברים על שנת 1940 ואין מחשבים/אינטרנט/נייד. כל חניך יקריא את שכתב, והמדריך יערוך דיון קצר, האם היה לי קשה להחליט? על מה ויתרתי? למה בעצם?
- וכעת חוזרים אל השיחה הראשונה, על הסדר יום המשפחתי, בואו ביחד נסתכל על שגרת המשפחה ומה נחשוב מה השתנה? השינויים, בזמן השואה, ניכרים בכל תחומי החיים: אין עבודה, אין בית ספר, אין בית, אין חברים ו האוכל מוקצב. מה קורה בשינוי השגרה הזו? מה משתנה מבחינת המשפחה? מי כעת לוקח אחריות?
- תמונות – המדריך יראה לחניכים תמונות מתקופת השואה, כל חניך בתורו יוכל להגיד כיצד הוא מרגיש בנוגע לאשר רואה, ומה לדעתו מתרחש בתמונה.

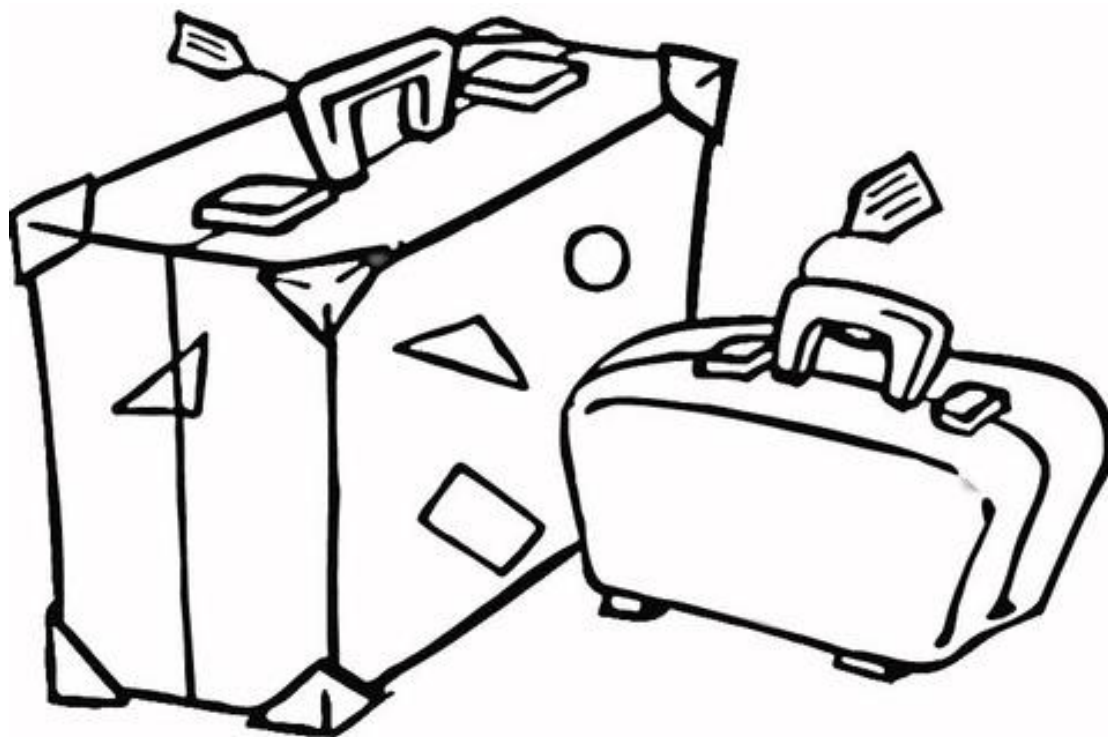
סיום:

המדריך יערוך סבב בו ישאל את החניכים האם הם ירצו לשתף במה שהם יודעים על יום השואה? אולי הם יודעים על מישהו מהמשפחה שהיה בשואה? אולי על מה שלמדו בבית הספר.

נספחים:

- תמונות מזוודה

- תמונות מתקופת השואה

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

פעולה בנושא יום השואה

גיל: שכבת הביניים

מספר חניכים: 6-30

מיקום: פנים פנים

זמן: כשעה וחצי.

ציוד: *כרטיסיות הנחייה (ראה נספח) * שלטים לתלייה על הצוואר * חוט * פופקורן *קערות חד פעמיות *תמונות מודפסות (ראה נספח) *סיפורו של חסיד אומות עולם מודפס (ראה נספח)*עטים

פתיחה:

בפעולה זו אנו מנסים להתמודד עם חניכינו על תופעת האדישות וחוסר האכפתיות לאחר. פעולה זו בוחנת את התופעה על רקע מאורעות השואה אשר מקשים בתפיסה שלנו ושל חניכינו, להבין כיצד ניתן היה לבחור אחרת. בתוך המציאות הקשה בגטאות ובשואה בכלל אנשים רבים דאגו לצרכים הבסיסיים שלהם ושל משפחותיהם ועשו כל שביכולתם כדי לשרוד. היו אנשים אשר בחרו לסכן את עצמם ואת משפחותיהם מתוך האמונה כי יש לדאוג לאחר, ולא לעמוד מן הצד נוכח הפגיעה הקשה ביהודים.

שימו לב כי פעולה זו מכילה הרבה "חומר קריאה"- על סיפורו של יוסי גולן ועל חסידי אומות העולם.

כדי שהחניכים לא ישתעממו או רק יעמידו פני מקשיבים, חשוב שתשבו לפני הפעולה ותלמדו את החומר לעומק, על מנת שתוכלו להסביר להם אותו בצורה שוטפת ומעניינת ואת עיקרי הדברים, ולא תקראו מהדף.

גוף:

• "אידי הדיקטטור הגדול":

בחר את אחד מהחניכים מהקבוצה - הוא יהיה אידי הדיקטטור הגדול - ותן לו כרטיסיית הנחיות (ראה נספח).

הערה חשובה: חשוב לבחור חניך שניתן לסמוך עליו שלא יעשה שימוש לרעה במתודה, וידע לנהוג בכבוד בחבריו. כמו כן, כדאי לבחור חניך בעל מקום מרכזי בקבוצה, כדי שהחניכים האחרים אכן ישתפו פעולה עם המתודה.

במידה והינך חושש שאף אחד מחניכך לא יוכל לעמוד כראוי במשימה, היה אתה אידי הדיקטטור הגדול.

בחר חניך רציני נוסף הוא יהיה המשקיף - תן לו את כרטיסיית ההנחיות (נספח ב'). כל שאר החניכים בקבוצה הינם תושבי המדינה - תלה על החניכים שלטים קטנים המציינים את זהותם (יהודים, מוסלמים, פועלים, אנשי רוח, כתבי עיתון) וחלק לכל חניך כמות של פופקורן טעים שהכנת מראש.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

הסבר לחניכים כי עליהם למלא אחר הוראותיו של אידי הדיקטטור הגדול. כעת על אידי הדיקטטור הגדול לנקוב בגזירות לאחר נאום מרגש.

לאחר מכן עורכים דיון:

- 1) איך הרגשתם כשאידי הטיל עליכם את הגזירות?
- 2) מה התרחש בחדר? כיצד אנשים הגיבו?
- 3) האם חלק מהאנשים בחרו להתנגד לגזירות אידי הדיקטטור?
- 4) מה עשו הרוב?
- 5) האם מי שבחר להיות אדיש חיזק את מעמדו של אידי?

חשוב מאוד במתודה זו לשים לב להתנהגותם ובחירותיהם של החניכים, תן לתצפיתן להציג את מסקנותיו מההתבוננות על חבריו. אנו יוצאים מנקודת הנחה שמרבית החניכים יהיו אדישים ויצייתו לפקודותיו של זורי הדיקטטור, בודדים יבחרו לא לשתף פעולה ולהתנגד. השתמש בהתנהגויות אלו להבהרת הבעייתיות בבחירה באדישות ובעמידה מן הצד כשהגזירות אינן נוגעות אליך.

- **תמונות** - חלק את הקבוצה ל-2 קבוצות. כל קבוצה מקבלת מדרש תמונה מחיי היהודים בתקופת השואה. עליהם לספר את סיפורה של התמונה: מה חושבים ואומרים האנשים. כל קבוצה מציגה את מדרש התמונה.

לאחר מכן עורכים דיון:

- 0) מה סיפורה של כל תמונה? (תן לכל קבוצה להציג מה היא חשבה)
- 1) איך מגיבים האנשים שסביב למראה הקשה שלפניהם?
- 2) האם הם עושים עם זה משהו?
- 3) האם יכלו האנשים בתמונה לבחור אחרת? איך?
- 4) למה לדעתכם הם בחרו להיות אדישים?
- 5) איך האדישות הזאת השפיע לדעתכם על החברים והסובבים אותם?

- **חסידי אומות עולם** - כעת נבחן בחירה אחרת בתוך מציאות השואה: ספר לחניכים את סיפור של חסיד אומות עולם בצורה מעניינת - ספר בקצרה את הרקע, והתעכב במיוחד על סיפור ההצלה של הנפח (נספח ג').

בשואה, מרבית האוכלוסייה, הן הגרמנית והן הפולנית, בחרה להמשיך לחיות את חייה כרגיל על אף הדברים הקשים שקרו באותה התקופה. רבים האנשים שהעדיפו לדאוג לעצמם, ולא להתערב כל עוד הם לא נפגעו מהמצב. ניתן להבין את הקושי הרב שטמון בהתנגדות למשטר הנאצי ואת החשש של האנשים לחייהם אם יעשו כן, אך יש להבין כי האדישות אפשרה את המשך ההתרחשויות והביאה למותם של בני אדם רבים.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

לאחר מכן עורכים דיון:

1) האם הבחירה של הנפח שעזר ליוסי שונה מהתמונות שראינו?
האם הבחירה של הנפח שעזר ליוסי שונה מהתמונות שראינו?

2) למה אותו אדם בחר להציל את דויד ולא להסגיר אותו לידי הגרמנים?

3) מה הסיכון שלקח הנפח כאשר בחר לקבל לביתו את דוד?

הסבר לחניכים בקצרה על חסידי אומות עולם (ראה נספח - העשרה למדריך).

ושאל:

4) האם הם לא חששו לחייהם לדעתכם?

5) מדוע בכל זאת הם בחרו לעשות זאת?

סיום:

מעטים הם האנשים אשר בוחרים לצאת מאדישותם ולהציל אדם אחר תוך כדי סיכון חייהם שלהם
ושל בני משפחותיהם.

אין ספק כי ללא אנשים כאלה החברה שלנו הייתה חברה נטולת חמלה ואכפתיות בה כל אדם דואג
לעצמו ולצרכיו.

אפילו בתקופה אפלה כמו תקופת השואה, בה אנשים מצאו עצמם בתוך מאבק הישרדות אמיתי על
חייהם, היו אנשים שבחרו לדאוג גם לזולת וסיכנו את עצמם על מנת להציל אנשים אחרים מן המוות.

עלינו להזכיר לעצמנו תמיד להיות אנשים הלוקחים אחריות על המציאות והסביבה בה אנו חיים.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

נספחים :

כמובן שאתה המדריך יכול להוסיף או לשנות את הגזירות.

אתה אידי הדיקטטור הגדול

נבחרת להנהיג את העם!! חשוב שלפני שתתחיל להטיל את הגזירות תישא נאום לאומה, בו תסביר כי חשוב שכל העם יקשיב למה שתגיד ויעשה כל מה שתבקש כי אתה רוצה בטובתו.

הגזירות:

- × "יש להעביר אלי מכסת פופקורן. כל אדם חייב להעביר לידי 50% מהקצאתו."
- × "יש מחסור בדחלילים במדינה, ציפורים מנקרות ואוכלות את כל היבול. עליכם לבחור שני חניכים שצריכים לעמוד כדחלילים". (אתה הדיקטטור תחליט מתי לשחררם)
- × "בשל העובדה שאינכם מקשיבים להוראותיי החלטתי לסגור את עיתון המדינה! אסכים לחדש את כתיבתו והפצתו רק אם יופיע בעמוד הראשי שיר הלל עלי!"
- × "מעתה כל היהודים חייבים ללכת בצעדים של 5 בלטות ממקום למקום - ישנם מקומות שליהודים אסור לדרוך עליהם."
- × "מעתה ועד להודעה חדשה לכל המוסלמים מותר לעמוד רק על רגל אחת. עליכם להתחבר לזוגות ולשלב ידיים - רק כך תוכלו להסתובב בחדר."

הדף לתצפיתן :

נבחרת להיות תצפיתן!

תפקידך לא להשתתף בגזירות של אידי הדיקטטור הגדול אלא לעמוד מהצד, להתבונן ולכתוב מה שמתרחש:

(1) איך מתנהגים חברייך לקבוצה?

(2)

(3) האם כולם ממלאים אחר ההוראות של אידי הדיקטטור ?

(4)

(5) מה עושה מי שלא ממלא אחר ההוראות ?

(6)

תנועת הנוער הלאומי בית"ר
מחלקת הדרכה ארצית

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

הסיפור של יוסי גולן

יוסי גולן

נולדתי בסביבות 1930, בעיירה בשם נובה-מיאסטו, כ-80 ק"מ מווארשה, למשפחה בת 6 ילדים המשתייכת לחסידות גור. אחותי הבכורה חיה, הייתה גדולה ממני באחת-עשרה שנים, לאה בשמונה, יצחק בשש ורייזל'ה בשלוש. אחי ירחמיאל היה צעיר ממני בשנתיים. אבי אלימלך היה בעל מפעל ליצור לבנים ואף שימש כשען העיירה.

ילדותי המוקדמת היתה מאושרת, אך חיי החלו להשתנות כשלוש שנים לפני המלחמה. סבתי נפטרה וסבי עלה לארץ והיה לרב בישיבה בירושלים. המשבר הכלכלי דחף את אבי לנסוע לברזיל בחיפוש אחר פרנסה למשפחה. אמי רחל חלתה ונפטרה. אבי לא הצליח להוציא אותנו מפולין. הקשר עמו נותק ומשפחתנו החלה להתפורר. אחי הצעיר, ירחמיאל, נלקח לבית יתומים ויצחק, לאה ורייזל'ה החלו לעבוד בעיר אחרת. כשחיה החלה לעבוד בווארשה אני ושתי אחיותי הצטרפנו אליה. גרנו ברחוב פביה 7. שלושתן עבדו והיו פעילות בתנועות הנוער. חיה ב"גורדוניה", לאה ב"השומר הצעיר" ורייזל'ה ב"דרור". אני, כבן תשע, התקבלתי יפה בחברת הילדים ונהייתי שוער במשחקי הכדורגל בשכונה. לשני המנהיגים קראו בר'לה ופיש'לה ואנו הפכנו לשלישיה. בגבור המלחמה בר'לה ומשפחתו עזבו לאמריקה. אני ופיש'לה התחלנו לבנות עגלה מגלגלי אופנים ישנים. בדרך זו תכננו להצטרף אליו באמריקה. תוך חודשים ספורים נבנו חומות הגטו וחלומנו נגזז.

אני וחברי נהגנו לצפות באחיותינו השרות ורוקדות בפגישות תנועות הנוער. שם קלטנו את הסיסמה ששימשה להזדהות בפני איש הקשר של התנועה מחוץ לגטו, ואת כתובתו. דרך משחקי כדור בקרבת השער למדנו את דרך הפעולה של השומרים ואת הפרצות בשמירה. החלטנו שאני, בעל החזות הפולנית, אצא החוצה. כשהגעתי לכתובת ששיננתי, אמרתי את הסיסמה ופגשתי לראשונה פעילים העוזרים מבחוץ לנמצאים בגטו. הם ציידו אותי בבגדים של ילד פולני ובילקוט ביי"ס מלא במצרכים. דרכם המשכתי ללמוד על קיומם של מעברים סודיים מחוץ לגטו ובחזרה אליו כשבכל פעם הייתי מביא ומחלק מצרכים חיוניים.

בסוף שנת 1942 כשבגטו נשארו רק מעט מיהודי וארשה, המבוגרים ובני הנוער, בהן שתי אחיותי הגדולות שנלקחו "לעבודה" ופיש'לה נלקח לסבתו באזור מרוחק בגטו אחרי שהגרמנים לקחו את משפחתו. בשלב זה דחקה בי אחותי רייזל'ה, האחרונה שנשארה אתי, לברוח כדי שאולי אצליח להישאר בחיים. די בקלות יצאתי מהגטו, הייתי כבן 12, לבד בחורף הקשה. התכוונתי לצעוד לאמריקה, וכדי לקצר את הדרך צעדתי דרך היער, אבל חיילים היו פזורים ביערות ורק בלילה מצאתי פינה בטוחה ונרדמתי. התעוררתי מתחושת הרעב. ראיתי אורות במרחק והתחלתי להתקדם בכיוונם. פרצתי ללול תרנגולות, לקחתי כמה ביצים ורצתי ליער. מספר ימים אח"כ לקחתי פרה שמצאתי קשורה בחבל קרוב ליער. בלילה נצמדתי אליה. אי השקט שלה הביא אותי לגילוי החלב. חלבתי ישר לתוך הפה.

אחרי מספר ימים הגעתי לכפר בשם גושצ'ין. ניגשתי לאחד הבתים וביקשתי אוכל. היה זה בית נפח הכפר, ואצלאב קולץ, שהזמין אותי לעבוד תמורת המזון. הצגתי את עצמי כפולני מכפר אחר. אפילו בקשתי חופשה קצרה כדי "לברק את אמי", כדי שלא אעורר את חשדו. את "הביקור" בן היומיים ביילתי לבד ביער. אחרי שאותו נפח טוב לב לימד אותי כיצד מתנהג ומדבר ילד פולני, הבנתי שהוא ידע שאני יהודי.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

אחרי מספר חודשים החלו השכנים להתעניין בי יותר מדי, אז שלח אותי ואצלב אל ג'יסו ויטק, רווק בעל חווה גדולה. שם למדתי איך לנהל משק חקלאי. כעבור כמה חודשים שוב נאלצתי לעזור, אך כעת, עם הניסיון שרכשתי לא היתה לי בעיה למצוא עבודה דומה אצל איכרים אחרים. כך נדדתי ממקום למקום, מציע את שירותי ועוזב בכל פעם שהתעורר בי הקל שבחששות (למשל כשניצחתי איכר בדמקה והוא אמר לי שיש לי ראש של יהודי, כבר באותו הלילה עזבתי...).

בתחילת 1944 ג'יסו הגרמנים את סוסי החווה בה עבדתי, לחזית הרוסית. אני גויסתי איתם. הועסקתי בהעברת מזון ותחמושת לעמדות הקדמיות. באחת הפעמים קיצרנו את הדרך ועברנו על נהר קפוא. באותה עת החלה הפגזה והעגלה שקעה בקרח המתבקע. החיילים הגרמנים שהיו עמי טבעו ורק אני ניצלתי וחזרתי לבסיס הגרמני. החיילים הציעו לי להוריד את הבגדים הרטובים ולהתחמם ליד האש. כיהודי נימול, כמובן שלא יכולתי. הם לא הבינו את פשר בהיעדר הסוסים, שוחררתי מתפקידי וחזרתי לחווה. דרך בחור מקומי הצטרפתי לחבורת פרטיזנים פולנים אנטישמיים. הייתי כבן 13. ערב אחד שהיתי בחברת מפקד החבורה, בעודי שוטף את כוסות הוודקה שמעתי אותו שורק להנאתו תוך כדי ניקוי נשקו. פתאום זיהיתי את המנגינה, מנגינת "ארצה עלינו" שהכרתי מתנועת הנוער! הכוסות נשמטו מידי והתנפצו. המפקד לא אמר דבר. יומיים אח"כ תחקר אותי מפקדי האישי, שהתגלה כאחיו והתוודה בדבר יהדותם. הייתה זו הקלה ושמחה גדולה לגלות את סודם.

בתחילת ינואר 1945 שוחררתי על ידי הרוסים. באותו היום הרגו הרוסים איש שהזדהה כיהודי. הייתי מבולבל. האם זה הגואל לו חכיתי? כעבור זמן מה הגעתי ללודז' שם פגשתי את הילל זיידל במשרד הסוכנות. בעקבות תחנוני הסכים לצרף אותי (כח"ש-אילם) לקבוצה של מבוגרים ממני שארגן כדי שיעברו בגבולות כשבויים יוונים, יעפילו לארץ ויקימו קיבוץ (רמות מנשה). אתם נדדתי מפולין לצ'כיה, הונגריה, אוסטריה ועד איטליה, שם רצו לשלוח אותי לבית ספר של הג'וינט לילדים ניצולי שואה. העדפתי להתגייס לפלוגת פלמ"ח שהוקמה באיטליה. שימשנו כסדרנים בקונגרס בזל ב-46' ומשם הגענו לחוף מנטפנטו שבאיטליה, להכין אוניות להעפלה. ככיסוי אמרנו שזהו מחנה לחולי נפש של הג'וינט (כשבאו חיילים בריטיים לבדיקה נכנסנו לדמות, אני האכלתי את החמור שלהם בשוקולד ואת התבן אכלתי בעצמי...).

אמריקה כמסגרת על מוקדם בסוף, טון וחברות

תושב העיר נפגש בארץ עם בנותיו של איכר פולני שהציל אותו כשברח מהגטו

יוסי גולן ברח מגטו ורשה
וניצל בזכות אביו
של ברברה צ'צ'ינסקי
ואלינה מרזו

זה סיפור מוקדם בסוף, הוא הצליח לברוח, אבל לא הגיע לאמריקה אלא לחווה של איכר, שבעלית, למרות שירד פחדו יהודי, נתן לו מחסה תמורת עזרה כספית. עם הכיר גולן גם את ברברה צ'צ'ינסקי, בתו של האיכר. כשנודע בנפשו על היותו די שקיבל מקלט בחווה הוא נאלץ לחבר שיר לברכה, אבל כל השנים זכר את

בתקופת מלחמת העולם השנייה היה

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

חסידי אומות העולם

בשנת 1953 קיבלה הכנסת חוק אודות זיכרון השואה והגבורה במדינת ישראל, בו נקבע להקים יד זכרון "לחסידי אומות העולם ששמו נפשם בכפם להצלת יהודים". כל תיק של מועמד לקבלת אות חסיד אומות העולם, נידון ונבדק בקפדנות בוועדה, לאחר שתחילה נאסף החומר במחלקה לחסידי אומות העולם ב"יד ושם", ונגבות עדויות מהניצול או מהניצולים, וכאשר אין אפשרות לעשות זאת, ניתן להסתמך על הצהרות ועדויות הנמסרות בפני נציגויות קונסולריות ישראליות במדינת מושב הניצול.

הקריטריונים העיקריים להכרת מציל כחסיד אומות העולם הם ארבעה:

1. מעשה הצלה קונקרטי או עזרה בהצלה.
2. הצלה שנעשתה מתוך סיכון עצמי.
3. המציל לא דרש ולא קיבל תמורה כתנאי להצלה.
4. הבקשה נתמכת בעדויות של ניצולים או חומר ארכיוני אמין.

אלפי מקרי ההצלה בידי חסידי אומות העולם בארצות אירופה הכבושה מלמדים, כי היו בכל המקומות ובכל הנסיבות, אפילו בתוך מחנות ההשמדה עצמם, אפשרויות הצלה, מתוך קשיים וסיכון.

שמותיהם של חסידי אומות העולם מונצחים ב"יד ושם" על קיר כבוד מיוחד ובשדרת חסידי אומות העולם. והם אף מקבלים מדליה ותעודת כבוד. הנצחת שמם וההכרה בגבורתם הנה תודתו של העם היהודי לכל דורותיו על הרחמנות והמוסר הגבוה שהפגינו אנשים אלה כלפי העם היהודי בשואה.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

פעולה בנושא יום הזיכרון לשואה ולגבורה

גיל: השכבה הבוגרת

מספר חניכים: 6-30

מיקום: פנים.

זמן: כשעה וחצי.

פתיחה :

הנוער היהודי לפני המלחמה היה נוער עם חלומות, שאיפות ומחשבות שגם דומות לנוער של היום
המלחמה משנה את תפקידם החברתי של בני הנוער וגורמת להם להתבגר מהר ולקבל החלטות
אמיצות וקשות
בציון יום השואה חשוב לנו לזכור ולספר על אותם נערים ונערות אמיצים שבחרו להתמודד בגבורה
עם ימי השואה הקשים

גופי:

בחלק זה של הפעולה נכיר את אותם נערים ונערות מהתקופה שקדמה למלחמה. נראה כי חלק
מהדברים בהם עסקו היו דומים מאוד לדברים בהם עוסק כל נער גם כיום.

חשוב להאיר זוויות זו על מנת להפוך את אותם סיפורים לממשיים וקרובים ולא

- **הכרות עם שני בני נוער מהתקופה שלפני המלחמה** - בן ובת (אנה פרנק ואברהם ליבוביץ' - לאבן). קריאת נספח א' ודיון:
 - 1) ממה מורכבים חייהם של בני נוער בשנים שלפני המלחמה?
 - 2) מה חשוב להם? על מה הם חולמים? מה השאיפות שלהם? במה הם עוסקים?
 - 3) מה דומה ומה שונה בינם לבין בני נוער כיום?

- **הכרות עם שלושה סיפורים של בני נוער בזמן המלחמה**
 - א. **חדווה ארן** - תנועת נוער בגטו (ראה נספח')
 - ב. **רומן פריסטר** - ניסיון להצלת בני משפחה (ראה נספח)
 - ג. **ישראל הדר** - גניבת מזון על מנת לשמור על המשפחה במסתור (ראה נספח)

שים לב - ניתן לחלק את הקבוצה לשלוש קבוצות קטנות כאשר כל קבוצה מנהלת דיון על כל אחד מהסיפורים בנפרד או לבחור סיפור או שניים ולקרוא כל הקבוצה יחד. חשוב שהדגש המרכזי יהיה גם על הבנת המציאות המשתנה בימי השואה ומה היו התנאים החדשים בהם חיו בני הנוער ובעיקר על בחירתם של הנערים להגדיל את אחריותם על המציאות- על בני משפחה וחברים, כנגד כל התנאים הללו.

לאחר מכן עורכים דיון על הסיפורים:

- 1) מה מבינים בני נוער על מה שקורה סביבם מרגע שמתחילה המלחמה?
- 2) מה משתנה בחיים שלהם? גם בהיבט הפיזי וגם בהיבט הנפשי.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

- (3) אילו החלטות נדרשים כל אחד מאותם נערים להחליט?
(4) למה אילו הן ההחלטות שהם מחליטים? מה החלטות אילו מלמדות אותנו עליהם?
(5) מה אנחנו יכולים ללמוד מהסיפורים האלו?

סיום :

חשוב לנו לזכור ולהזכיר את אותם נערים ביום השואה מכיוון שהם היו קרובים אלינו בגיל, בעלי חלומות ותקווה כשלנו, אך להם לא היתה האפשרות באותם ימים לממש את שאיפותיהם. הם קיבלו החלטות אמיצות ופעלו בגבורה ובאומץ לב על מנת להמשיך ולחיות, ועל מנת לנסות ולשפר את המציאות במעט שיכלו.

לסיום ניתן לערוך סבב בין החניכים אשר כל אחד יגיד בתורו מה היום הזה בשבילו והאם הפעולה גרמה לו לקחת משהו לעצמו מהיום הזה.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

נספחים:

קטעים מתוך יומנה של אנה פרנק:

"ביום ראשון אחרי הצהריים היתה לי מסיבת יום הולדת.. קיבלתי שתי סיכות, סימנייה ושני ספרים. אני אספר קודם כמה דברים על הכיתה שלי ועל בית הספר, ואתחיל בתלמידים.

ז'קלין ואן-מרסן נחשבת לחברה הכי טובה שלי, אבל חברה אמיתי מעולם לא היתה לי. בהתחלה חשבתי שז'ק תהיה, אבל לצערי התבדתי.

ד' היא ילדה עצבנית שתמיד שוכחת דברים וסופגת עונש אחרי עונש, היא טובת לב, במיוחד כלפי ח'.

על י' אפשר לכתוב פרקים שלמים. היא ילדה שחצנית, רכלנית, דוחה, מסתודדת, צבועה ומנסה לעשות רושם כאילו היא מבוגרת מאיתנו. היא משפיעה מאד על ז'ק וזה חבל. י' בוכה על כל שטות, כל דבר כואב לה ובעיקר היא מפונקת. היא עשירה מאד ויש לה ארון מלא שמלות מקסימות שבעצם מבגרות אותה מאד. הילדה הזאת חושבת את עצמה ליפיפייה, אבל ההיפך הוא הנכון. י' ואני ממש לא סובלות זו את זו.

.. א' מחזר אחרי ח', אבל לה ממש לא אכפת ממנו. הוא די משעמם.

רוב כהן היה מאוהב בי, אבל עכשיו אני לא יכולה לסבול אותו. הוא תינוק צבוע שקרן, בכיין משוגע ומעצבן, שחושב שהוא מי יודע מה..

.. כדי להבהיר את העניין אני חייבת כאן הסבר, כי אף אחד לא יוכל להבין את זה שנערה בת שלוש-עשרה היא בודדה בעולם. וזה גם לא נכון. יש לי הורים אוהבים ואחות בת שש-עשרה, אני יכולה למנות לפחות שלוש בנות שאפשר לכנות אותן חברות או ידידות. יש לי שורה של מעריצים שמחכים למוצא פי ובלית ברירה הם מנסים להציץ בי בכיתה במראת כיס שבורה. יש לי משפחה דודות ודודים ובית חם. לא, למראית עין לא חסר לי כלום, מלבד ידידת נפש. בין כל החברות שלי אין אפילו אחת שאני יכולה לא רק להשתעשע איתה, עם אף אחת אני לא מצליחה להגיע לשיחה על דברים שמעבר לענייני היום יום, או לקרבה גדולה יותר וזה מה שמפריע לי... כל הכיתה שלנו משקשקת, הסיבה לכך היא כמובן אסיפת המורים, שאמורה להתקיים בקרוב. חצי כיתה עוסקת בהימורים: מי יעבור ומי יישאר כיתה....

אברהם לייבוביץ' – לאבאן:

מנעוריו בלט אברהם בין כל נערי שכונתו- היה גבוה מבני גילו, רחב כתפיים וחסון. הוא היה המארגן את המשחקים של חבריו בני הנעורים, נוטל לעצמו את התפקיד הראשי, נותן את הפקודות ומקפיד על ביצוען. בקבוצת חבריו, ילדי שכונת פודגוז'ה (שבעיר קרקוב בפולין), היה אברהם השולט והמכתיב את מהלך המשחקים. אם מישהו התנגד או הפריע היה אברהם גן ער בו וקורא אותו לסדר. מובן, שהמשחק השולט בקרב נערי השכונה היה הכדורגל.

זמן קצר לפני בר המצווה שלו, נפטר אביו ואימו היתה המפרנסת של המשפחה.

אברהם למד בבית ספר בעיר, שבוקר היה בית ספר רגיל ואחצ עסק גם בלימודי קודש. אך אברהם לא אהב את לימודי הקודש, וגם לא את הלימודים בכלל, הוא נמשך למשחקי ספורט ובעיקר – לכדורגל.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

באותה תקופה נפתח בשכונה מועדון הספורט "שילה" (הכוח). המועדון היה קרוב מאד לביתו והוא היה מגיע לשם לעיתים קרובות. לאחר משחקי הכדורגל, נשאר במועדון לשחק גם דמקה או שח.

"הכרתי את לאבאן (אברהם לייבוביץ') כשכבר הוא חלוץ, לבוש חולצה כחולה עם שרוך אדום ועליה-מעיל עור. באותה תקופה הוא שיחק כשחקן מן השורה אצלנו ב"כוח"... הוא לא התאמן אלא רק שיחק, ובכל משחק שהוא הופיע בו היתה לנו הרגשה מרגיעה "היום לא נקבל מכות"; בדרך כלל לא היה משחק שלא נגמר במכות. אנחנו, בעצם, רק קיבלנו מכות, אך לא החזרנו. אבל כשלאבאן היה איתנו, היתה לנו הרגשת ביטחון. פשוט, הוא לא היה נותן לנו להכנע: "תעמדו, תלחמו, מה אתם בורחים?". הייתי נפגש איתו לרוב במגרש הכדורגל, שם היה מורגש במיוחד האופי החזק שלו, וגם חוש הצדק. לוחם צדק הוא היה. אם השופט היה נגדנו הוא היה מוכן לטרוף אותו. הוא לא ידע פחד מהו."

לאבאן הצטרף לתנועת פרייהייט, השתלב בחיי התנועה בסניף, והיה פעיל בכל השטחים, השתתף בטיולים, במחנות קייץ ובכל פעילויות הסניף.

"לאבאן לא אהב לדבר. במשך שעות היינו הולכים ומדברים ולאבאן היה שותק. בלי הרבה דיבורים היה מזמין חברים לקונדיטוריה שלהם (של המשפחה). לא פעם חשבתי, למה הוא הולך איתנו, כשהוא אינו מדבר. אבל הוא היה מסתכל היטב, קולט ומתרשם. לאבאן שתקן היה, אבל בעל מחשבה, צעיר בן העם היהודי. את זה ראו במבט שלו, בהתנהגות שלו. הוא היה אחד משלנו במלוא מובן המילה."

מתוך: "דעו, אני יהודי" חייו ומותו של אברהם לייבוביץ' (לאבאן) ממפקדי גטו קרקוב

עורך: אהרון פרייברג

חדווה ארן

על פעילות תנועת הנוער הציוני בגטו לודז'

הנוער הציוני התחיל בדרך כלל בשנת 1941, כשסגרו את בית הספר. עד אז עוד היינו בבתים. היינו נפגשים כל פעם בדירה של מישהו אחר. הנוער הציוני זה דבר שאינני חושבת שקורה כאן. עד כמה שהיינו רעבים, כך התגעגענו לארץ ישראל. שרנו שירים בפולנית, באידיש. היתה לנו חברה יפה מאוד, גבוהה, היא היתה שרה בעברית, על הר הצופים. כל פעם כשהיתה שרה את זה היינו בוכים. אינני יודעת למה. לא הבנו את המלים, אבל המנגינה, הגעגועים..

כשאחד החברים חלה וגנבו לו את הכרטיס מזון, והוא היה בודד, כי את ההורים כבר מזמן לקחו ממנו, הוא שכב לבד, ואנחנו הרגשנו שהוא לא בא לפגישות, הלכנו לראות ומצאנו אותו במצב איום. קשה היה מאוד לתת חתיכת לחם כי לא היה לנו. לא הצלחנו לחלק את הלחם לימים שקיבלנו. זה בלתי אפשרי היה כי היינו מאוד רעבים. כל אחד נתן חתיכה קטנה, אספנו בשביל לתת לו שיהיה לו גם חתיכת לחם לאכול ביום. כל אחד יום אחד הביא את המרק שלו. לא אכל את המרק שלו והביא לבחור הזה. אמנם הוא נפטר משחפת, מרעב, אבל איפה היו עושים דבר כזה?

כשרנו שכחנו שאנחנו רעבים. אני זוכרת פעם אחת, כשעבדתי בבית הקברות, והיתה לנו שעה אחת מנוחה, בזמן שהיינו צריכים ללכת לקחת את המרק, לאכול אותו, אז היתה לנו שעה מנוחה. מכיוון שהדרך היתה ארוכה וקמתי מוקדם מאוד, אז נשכבתי על קבר ונרדמתי. פתאום העירה אותי מנגינה. מישהי ניגנה בפסנתר. זאת היתה אשתו הצעירה של הזקן, היודנאלטסטטה. היא ידעה לנגן. כשאני התעוררתי ושמעתי את זה, אמרתי לחברה שלי, שקראו לה צשה: צשה, יש כל כך הרבה תקווה במנגינה הזאת. צשה היתה הרבה יותר מבוגרת ממני והיא כבר ידעה ואמרה: את יודעת איך קוראים : את יודעת איך קוראים לשיר? התקווה! היא ניגנה את "התקווה". אני אמרתי: יש כל כך הרבה תקווה במנגינה הזו. זה מה שהיה עם הנוער הציוני. קשה להגיד עד כמה שהיו עדינים, עד כמה שהיו מסורים אחד לשני. למשל אני וצבי חיברנו שיר. צבי היה המדריך שלי. אנחנו חיברנו את המלים: אוי, כמה שמר לנו. (שרה ביידיש את השיר) כל כך חושך אצלנו ושם השמש זורחת. שם, בארץ-ישראל. שם יש חלוצים שרוקדים הורה. אוי כמה שמר לנו. והיה לזה עוד המשך. היום אני לא זוכרת את זה.

רומן פריסטר

הילדות

רומן פריסטר נולד בעיירה ביילסקו שבפולין בשנת 1928, בן יחיד להוריו שהשתייכו למעמד הבינוני-גבוה של החברה הפולנית. רומן זכה לחינוך רב-תרבותי והוא קרא ספרים בגרמנית, בפולנית ובאנגלית. הוריו תכננו לשלוח אותו לפנימייה יוקרתית בלונדון, מיד לאחר הבר-מצווה שלו. אבל רומן הלך שבי אחר תורתו של זאב ז'בוטינסקי וכשהיה רומן בן אחד עשרה יצא לקייטנה של תנועת בית"ר (תנועתו של זאב ז'בוטינסקי).

פרוץ המלחמה

עם פרוץ המלחמה הצליחה המשפחה להתחזות למשפחה פולנית-נוצרית בזכות תעודות מזויפות שהשיגו בשבילה חברים פולנים של אביו. כשגורשו היהודים לגטו ביילסקו, נשארה משפחת פריסטר בביתה. אך בשלב מסוים נאלצה המשפחה לעקור ממקומה ולנסוע לעיר קראקוב – שם המשיכו לחיות בזהות בדויה.

סיפור ההצלה

רומן היה ילד יפה תואר ובעל מראה "ארי" ומשום כך הרגיש בטוח לנוע ברחובותיה של קראקוב, בשעה שכל יהודי העיר היו כבר מכונסים בגטו. סבו וסבתו גורשו יחד עם שאר היהודים לגטו קראקוב; רומן, שהיה אז בן 13 בלבד, החליט שהוא ימצא דרך להוציא את סבו ואת סבתו מחוץ לחומות הגטו. הוא צפה יום-יום על הגטו ולמד את דרכי התנהלותו. בתצפיותיו הוא ראה דבר מוזר המתרחש מדי ערב: באין מפריע, ללא בדיקות וחיפושים נכנסו שלושה אנשים דרך אחד משערי הגטו. השלושה היו: כומר, נזירה ופרח כמורה – בידיהם נשאו ספרי תפילה ותשמישי קדושה. הם נכנסו מדי ערב ויצאו בסביבות שעת חצות. רומן לא הבין תחילה למה נכנסים לגטו אנשי כמורה; רק לאחר בירור וחקירה הוא גילה שהם נכנסו כדי לקיים את טקס הווידוי האחרון בעבור המומרים שחיו בגטו.

רומן הבין שזו הדרך היחידה העומדת לרשותו, אם ברצונו להציל את סבו וסבתו. רומן הצליח לגנוב מאחת הכנסיות בעיר שכמייה של כומר, בגדי פרח כמורה וספרי תפילה. הוא קנה בד מתאים, ולאחר התעקשות ארוכה השתכנעה אמו לתפור מן הבד גלימה של נזירה.

כשהסתיימו כל ההכנות הדרושות למבצע ההצלה הנועז, רומן פסע אל הגטו ובאמתחתו תיק קטן בו הוא נשא את הבגדים-תחפושות לסבו וסבתו.

לאחר שנכנס רומן לגטו הוא הגיע לחדרם של סבא וסבתא; השניים היו המומים למראה נכדם האהוב; אך גם הוכיחו אותו, מתוך דאגה ואהבה רבה על כי סיכן עצמו למען הסיכוי להצילם. לאחר ויכוחים רבים הצליח רומן לשכנע אותם לצאת עמו אל מחוץ לחומות הגטו. השלושה; רומן לבוש בבגדי פרח כמורה, סבתו עטופה בגלימת נזירה וסבו שעטה על עצמו את שכמיית הכומר- יצאו לחופשי.

הגורל האכזר

מעשה הגבורה של רומן נתן לסבו ולסבתו רק עוד כמה חודשי חיים יקרים: השניים נרצחו באחת האקציות בכפר שבו הם שהו במזרחה של פולין הגרמנית.

משפחתו של רומן אף היא נתפסה; זהותם הבדויה התגלתה עקב הלשנה: אמו נרצחה בכלא קראקוב לנגד עיניו של הנער הצעיר, רומן ואביו הועברו למחנה העבודה פלאשוב. האב נפטר במחנה מאפיסת

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

כוחות. רומן יתום ובודד, בגיל 16, הועבר למחנה אושוויץ- בירקנאו – הוא נאבק על הישרדותו והצליח להישאר בחיים.

לאחר המלחמה

ב- 1957 רומן עלה לישראל והשתלב בעולם התקשורת. הוא היה במשך שנים רבות כתב בעיתון "הארץ", לימד עיתונאות באוניברסיטה וכתב כמה ספרים. אחד מספריו, "דיוקן עצמי עם צלקת", הוא סיפורו האוטוביוגרפי.

בספרו נזכר רומן בדבריו של אביו; דברים שנאמרו כשהאב גסס על דרגשו במחנה העבודה פלאשוב: "רק דבר אחד אני דורש. דבר אחד בלבד. שתהיה בן אדם. בן אדם הגון. שלא תאמץ את חוקי הג'ונגל. שתשכח כל מה שרכשת פה. את הצורך לשקר ולרמות ולפגוע בזולת. את הזלזול בחוק וביושר. ותבטיח לי שלעולם – אתה שומע – לעולם לא תגנוב."

מקור: דיוקן עצמי עם צלקת, רומן פריסטר, הוצאה לאור דביר, 1993.

תנועת הנוער הלאומי בית"ר מחלקת הדרכה ארצית

ישראל הדר

...באנו לשם והיא החליטה להחזיק אותנו אצלה. לה היתה בעיה, היה לה בן בצבא ההונגרי. גם כן, הוא היה אנטישמי, פאשיסט אפילו הוא היה. היא פחדה שהוא יחזור. היא אמרה: כשהוא חוזר אתם נעלמים. ואז התחילה תקופה חדשה. עד עכשיו היינו בגיטו ועשינו כל מה שילד יהודי עשה, עכשיו היינו צריכים להיות בזהות כפולה. לילד זה נורא נורא קשה. היינו צריכים להיות בזהות כפולה. אני כנראה הצלחתי מאד בזה, כי הלכתי לעבוד בנגריה בתור עוזר שוליה, לנקות. הבאתי כמה גרושים לאשה, היו לה עוד שלושה ילדים קטנים. זה לא שאנחנו היינו לבד. היו לה שלושה ילדים פחות או יותר בגילנו. עבדתי בתור עוזר שוליה. שיא החוצפה שלי שהלכתי לעבוד בשקם של הפאשיסטים ההונגרים. עמדתי בפתח, הייתי לוקח חבילות - "ילד - הביתה". כל פעם הייתי בשקם אחר וכל פעם בסוף הייתי גונב חבילה. האשה היתה אומרת: "קח את החבילה הביתה" טראח, אי אפשר לתפוס ילד. ילד שרץ אתה לא תופס אותו. אני הכרתי את הסמטאות.

ש. איך מצאת את המקומות האלה?

ת. שמועות, ברחוב. כבר לא הייתי בתור ילד יהודי. אני זוכר שיום אחד אפילו שמתי 'צלב חץ', ככה להראות. והיא לא כל כך היתה מבסוטה מזה, היא פחדה. אבל אין מה לעשות, אני מוכרח להביא אוכל הביתה. אז עשיתי את זה. הייתי מביא הביתה אוכל. היה לי כנראה כושר מנהיגות, כי היו כמה ילדים הונגרים. באותה תקופה גם להונגרים גם כבר לא היה מה לאכול. לא רק ליהודים, זו היתה התקופה שהרוסים התקרבו לבודפשט. להונגריה כבר לא היתה חקלאות, לא היה מזון. גם שם כבר לא היה מה לאכול. לא היה שמן ולא היה סוכר וכל הדברים האלה. היינו מגיעים לרכבת, היתה מגיעה רכבת עם קרונות שמן, ומתחת לרגלים של ההונגרים היינו גונבים שמן. אני זוכר, שומר הונגרי עומד פה ואנחנו שני ילדים מאחוריו פותחים את הדלת ולוקחים שמן. פעם אחת גם נכנסנו, חשבנו שזה שמן מאכל וזה היה שמן לא מעובד. עד שהרוסים הגיעו, זה בעצם היו חיים די שגרתיים שלי. שגרתי לא היה, כי אתה כל הזמן פחדת שיתפסו אותך. או שאם אחותי דיברה הייתי צריך כל פעם לסתום לה את הפה.

ש. מה אחריך ואחותך עשו?

ת. הם היו ילדים, הם שחקו בבית. אני הייתי המפרנס, עזרתי לה. זה כבר היה חורף, הייתי עם מחלקיים הולך לקושש עצים בשביל לחמם את התנור. אז התחילה תקופה של ההפגזות, של המצור על בודפשט. זה נמשך כשלושה חודשים. אז היתה תקופה מאד מאד קשה. אז האנשים ירדו למרתפים. לכל בית בהונגריה יש שוער שהוא אחראי על הבית. אז היה, היום כבר לא כל כך. כל שוער בדרך כלל היה פאשיסט, היה מלשין. כולם פחדו מהשוערים האלה. אנחנו נורא פחדנו. היא הציגה אותנו כקרובי משפחה שלה. אני זוכר שהשוער הזה פעם ראה אותנו לפני כן עם אבא ואמא, וכל הזמן חששתי שבאיזה שהוא יום הוא יזכר. אז תמיד כשהשוער היה עומד פה אני הייתי הולך מפה, להתרחק ממנו מה שיותר. והיא גם אמרה לנו: תתרחקו מהשוער. היא גרה בקצה, זה בית ענק היה. ירדנו למרתף ובמרתף גם השוער היה, הוא לא נשאר למעלה. ישבנו במרתפים ולא היה מה לאכול. ואני, עוד פעם, כנראה שלא הייתי היחיד, היו לי תושיות אדירות. הייתי הולך למעלה, בהפגזות, הייתי הולך לבדוק אם נפגע סוס או משהו. יום אחד ראיתי שנפגע סוס. אתה לא מתאר לעצמך, תוך שתי דקות לסוס הזה לא היו אלא רק עצמות. גם אני ביניהם, הלכנו וחתכנו והבאנו הביתה את הבשר של הסוס הזה. כל פעם הייתי מביא לה בשר סוס, כל מיני דברים. יום אחד נכנסתי לבית חרושת 'גולדברגר' לטכסטיל, קרוב אלינו. שמה היה להם מחסן מזון, מחסן סוכר, קמח. היתה הפגזה איומה. אני נכנסתי בפנים ואני לוקח שק של שמונים קילו. ילד בן שתים עשרה. אני מושך והפגזים נופלים. ואני נפלתי על איזה חייל הונגרי שכנראה היה מת. אבל הוצאתי את השק והבאתי את השק הביתה לדודה הזאת. היו הרבה קוריוזים, אני לא זוכר את כולם. היו הרבה דברים כאלה, היו גניבות.